

Lev Tolsztoj

Háború és béke

rendező Alekszandr Bargman

OKTATÁSI SEGÉDANYAG VÍGSZÍNHÁZ

bemutató | Vígsház | 2017

VÍG

Az oktatási segédanyagról

A Vígszínház oktatási segédanyagait azért hoztuk létre, hogy kiegészítsük az előadások élményét, illetve hozzájáruljunk annak továbbgondolásához és tanításához. Elsődleges célunk, hogy megkönnyítsük a pedagógusok számára a diákok felkészítését az adott előadásra, és a színházi látogatás után annak közös feldolgozásához nyújtsunk segítséget. A segédanyagokban összegyűjtjük a drámákkal kapcsolatos lényegesebb történelmi, színház- és irodalomtörténeti információkat, háttérismereteket, amelyek a diákok előzetes tudását egészíthetik ki. A csomag magában foglalja az előadás után megtárgyalandó fontosabb kérdéseket és szempontokat, melyek a darab megértéséhez nyújtanak segítséget – így a darabok tartalmi összefoglalóját, a szerző életrajzát, rövid történelmi áttekintést, karakterleírásokat, előadás-történetet, lehetséges esszé- és vitatémákat, levezető játékokat és ötleteket további szempontok megvitatására.

az oktatási segédanyagot készítette | Balassa Jusstina drámapedagógus
előadásfotók | Dömölky Dániel

OKTATÁSI SEGÉDANYAG
Lev Tolsztoj **Háború és béke**

Lev Tolsztoj

Háború és béke

rendező | Alekszandr Bargman

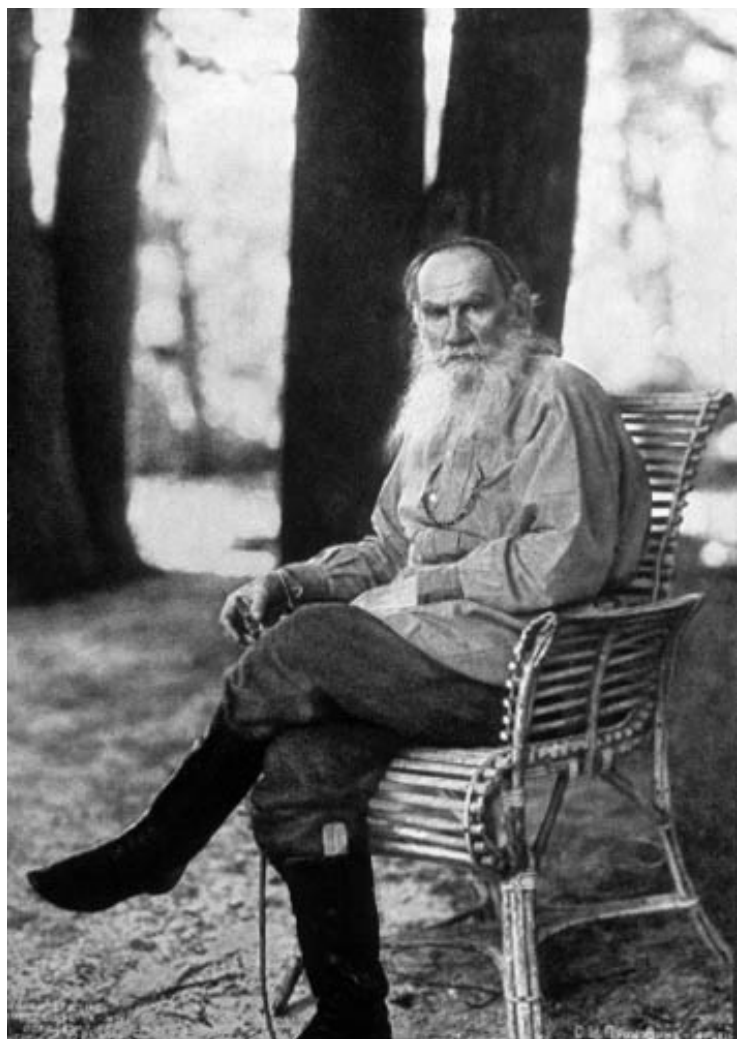
Pierre Bezuhov gróf	Király Dániel
Rosztov gróf	Seress Zoltán
Rosztova grófné	Hegy Barbara
Nyikolaj, idősebb fiuk	Szántó Balázs
Petya, a fiatalabb fiuk	Csiby Gergely
Natasa, a lányuk	Bach Kata / Réti Nóra e.h.
Szonya, Rosztovék unokahúga	Gilicze Márta
Bolkonszkij herceg	Hevér Gábor
Andrej, a fia	Wunderlich József
Marja, a lánya	Szilágyi Csenge
Liza, Andrej herceg felesége	Tar Renáta
Mademoiselle Bourienne, Marja hercegnő társalkodónője	Puzsa Patrícia
Anna Pavlovna Scherer	Igó Éva
Vaszilij Kuragin herceg	Gados Béla
Anatole, a fia	Józan László
Hélène, a lánya	Kopek Janka
Kutuzov tábornok, az orosz seregek főparancsnoka	Borbiczki Ferenc
Napóleon Bonaparte	ifj.Vidnyánszky Attila
Platon Karatejev	Karácsonyi Zoltán
Dolohov hadnagy	Zoltán Áron
Borisz Drubeckoj	Ertl Zsombor e.h.
Dolgorukov herceg	Tóth András

továbbá | Borsi-Balogh Máté e.h., Gerő Botond, Simon Boldizsár, Takács Zalán

díszlet | Anvar Gumarov
jelmez | Pusztai Judit
dramaturg | Golubeva Darja, Mátrai Diána Eszter
koreográfus | Nyikolaj Reutov
zene | Mester Dávid
zenei munkatárs | Farkas Bence
videoinstalláció | Szöllősi Géza
fény | Csontos Balázs
hang | Pásztor Géza, Szűcs Péter
ügyelő | Balázs László, Kuti László
súgó | Kertes Zsuzsa
a rendező munkatársa | Szabó G. László

10 érdekesség Lev Tolsztojról

1. Tolsztoj arisztokrata származása ellenére a paraszti életmódhoz kötődött. Élete nagy részét a család vidéki birtokán töltötte, ahol mezőgazdasági reformokat igyekezett végrehajtani. A földjein dolgozó munkások életét, boldogságát és anyagi gyarapodását személyes felelősségének érezte.
2. 21 évesen iskolát alapított parasztyerekek számára. Iskolájában (mint sok más akkor alapított oroszországi intézményben) nem volt házi feladat, osztályzás és kötelező bejárás sem. Mindezek ellenére vagy éppen ezek miatt intézménye nagy népszerűségnek örvendett.
3. Tolsztoj egyszerűsége törekedett. Szerinte az erkölcsi szépség legfőbb feltétele az egyszerűség.
4. Első írói sikerei után nem boldogságot érzett, hanem egyre inkább elkeseredett. Elégedetlen volt életmódjával és műveletlenségével is. Így írt erről naplójában: „Mennél magasabbra nővök a társadalom szemében, annál mélyebbre süllyedek a magaméban (...) Majdnem teljesen tudatlan vagyok. Amit tudok, azt úgy ahogy, magam szedtem fel, hézagosan, összefüggés nélkül, nem ésszerűen, és így is keveset.”
5. Naplójában lejegyzte, hogy új vallást szeretne alapítani, mely a jövő boldogsága helyett a jelen boldogságát tanítja majd.
6. Élete alapjának Jézus megbocsájtásáról, szeretetről és megbékélésről vallott nézeteit tekintette. Vallástól függetlenül minden embert testvérének tekintett és háborúellenes nézeteket vallott.
7. Visszafogott, a közösséget önmaga elé helyező, adakozó korszaka előtt nagyvilági életet élt. Aktív résztvevője volt a moszkvai társasági életnek és kicsapongásairól volt híres.
8. Tolsztoj 82 évesen, felesége elől menekülve egy vonaton lett rosszul és egy állomásfőnöki lakásban halt meg. A helyszínre néhány órán belül rengeteg újságíró és operatőr érkezett, hogy rögzítsék a legnagyobb orosz író „utolsó utazását”.
9. Feleségével Szofja Andrejevna-val 13 gyermeket neveltek. A 2012-es családtalálkozón körülbelül 90 leszármazottja gyűjt össze Moszkvában.
10. A Jasznaia Poljana-i birtok, ahol élete nagy részét töltötte, ma múzeumként látogatható, az intézmény vezetője Lev Tolsztoj egyik unokája Vlagyimir Tolsztoj.

Lev Nyikolajevics Tolsztoj (1828-1910)

A Háború és béke

Lev Tolsztoj egyik fő műve, a világirodalom egyik legfontosabb alkotása, mely Boris Eichenbaum irodalomtörténész szerint „az emberi létezés enciklopédiája”. A történelem és a történelem befolyása alatt élő emberek életútja. A szöveg keletkezésekor Tolsztoj számos történelmi dokumentumot használt fel, a csatajelenetekhez pedig hadtörténeti írásokat és visszaemlékezéseket kutatott. Nem történelemkönyvet szeretett volna írni, de törekedett arra, hogy a nemesi családok fiktív története mögé hiteles történelmi háttérrel teremtse. Ez előtt a háttér előtt elevenednek meg az egyéni történetek, melyek pszichológiailag hiteles és a cselekmény szempontjából következetes ábrázolása a realista regények egyik csúcspontjává emelik a szöveget.

A Tolsztoj által ábrázolt figurák jellemzően nem küzdi le saját tévedéseiket, nem értik vagy nem fogadják el mások magatartását így rendre elidegenednek egymástól. A dialógusok nem jelentenek számukra valódi kommunikációs csatornát. A beszélgetés, a társalgás a gondolatok és eszmék áramlása helyett a megmutatkozás és a valamilyennek való látszódás üres mechanizmusává silányodnak.

Szerkesztésmódjára jellemző az ellentételezés. Tézis és antitézis egymás mellett jelennek meg műveiben, így a Háború és békében is. Már a cím is két különböző életlehetőséget vázol: a kaotikus, kiszámíthatatlan háborút és az intrikákkal teli, mégis egységet és akár egyetértést is teremtő békét. A Király Gyula által kétfókuszúnak nevezett eljárás lényege, hogy a regény szerkezete nem áll meg az egyik vagy a másik szál nélkül. Így például a moralizáló és az útkereső hőstípusok csak egymás mellett érthetők meg igazán.

Ehhez hasonló az a kettősség, amely az objektíven ábrázolt történelmi és a szubjektíven eljárással ábrázolt egyéni történet-szálakban jelenik meg. A két oldal jelenléte azért elengedhetetlenül fontos, mert Tolsztoj alakjai csakis abban a közegben élhetnek és válhatnak érthetővé, ahová a szerző helyezi őket.

A regényt körülbelül hat éven át írta Tolsztoj, és folytatásos sorozatként jelent meg négy év alatt egy folyóiratban.

A történetírás megkérdőjelezése

A posztmodern (modernitás utáni) elméletek egy része lehetetlennek tartja a „hiteles” és „igazságra törekvő” történetírást. Állításuk szerint minden olyan leírás, amit valaki interpretálásában hallgatunk vagy olvasunk, egyéni megközelítés és nem általános érvényű igazság. Egy történelmi dokumentum (például egy levél vagy egy csata leírása) eleve valamilyen szemszögből meséli el az eseményeket, tehát már a leírás pillanatában fikcióvá válik. A dokumentumok alapján dolgozó történész leírása pedig ismét csak fikció lehet, hiszen már eleve olyan forrásból táplálkozik, amely egy egyéni nézőpont kifejeződése. A múlt megközelíthetősége tehát megkérdőjeleződik és a történelemtudomány ugyanúgy a fikciós elbeszélések közé sorolódik, mint az irodalmi szöveg. Carl Lotus Becker, amerikai történész szerint tények nincsenek, csak lesznek. Teremtés által keletkeznek valamilyen diskurzus keretében. A teremtés aktusakor pedig egyénileg választott témák és megközelítések lépnek érvénybe.

A Háború és béke filmen

A regényből két filmfeldolgozás és egy televíziós sorozat készült. Az első, 1956-os olasz-amerikai változatot a magyar származású King Vidor rendezte. Többek között Audrey Hepburne, Henry Fonda és Anita Ekberg főszereplésével. Később, 1965 és 1968 között Szergej Bondarcsuk rendezett négy részes, monumentális filmet a regényből. Ez volt az első szovjet film, amely elnyerte a legjobb külföldi filmnek járó Oscar-díjat. A legújabb filmváltozat 2016-ban jelent meg. A Tom Harper által rendezett hat részes minisorozatban olyan elismert színészek játszanak, mint Lily James, Paul Dano és Matthieu Kassowitz.

Háború és béke, a BBC hat részes minisorozatának plakátja (2016)

Háború és béke a magyar színpadokon

Nem egyszerű feladat színházi szöveget írni egy olyan léptékű szövegből, mint a Háború és béke. Magyar színpadokon eddig mindössze egy dramatizált szövegváltozat hangzott el. Ezt a világhírű színházi rendező Erwin Piscator írta, két társával Alfred Naumannal és Guntram Prüferrel. A szöveg magyar fordítását először Szántó Judit, később pedig Földényi F. László végezte el. Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet adatai szerint az utolsó Háború és béke bemutató is a Vígszínházban volt 1996-ban. A főbb szerepeket Hegedűs D. Géza, Alföldi Róbert, Rudolf Péter és Kállai Ferenc játszották. A 2017-ben bemutatott vígszínházi szövegváltozat még soha nem szerepelt magyar színpadon.

Oroszország a XIX. században

Oroszország belpolitikai és szociológiai viszonyai a század elején maradéktalanul őrizték a korábbi évszázadok jellegzetességeit. Az ország feudális berendezkedése nem látszott megdőlni, annak ellenére, hogy az 1801-ben hatalomra lépő I. Sándor cár megpróbált reformokat végrehajtani. Törekvéseiből azonban csak azokat sikerült megvalósítani, melyek nem veszélyeztették a cári és a hűbéri rendszert. Külpolitikai szempontból a Napóleon elleni küzdelem, illetve a nyugati irányú terjeszkedés volt a legjelentősebb esemény a korszakban.

Miközben Európa számos országa fejlődött, mind társadalmi, mind gazdasági értelemben, addig Oroszországban elmaradtak a változások. A polgárság kisszámú és jelentéktelen volt, a parasztság középkori körülmények között élt. A napóleoni háborúk során nyugatra jutott, nemesi származású tisztikar tagjainak egy része megismerkedett a korszak legfrissebb eszméivel és változást szeretett volna hazájában is elérni. 1816-tól titkos szövetségek alakultak, melyek célkitűzései között olyan reformok szerepeltek, mint az alkotmány bevezetése, a jobbágyság felszabadítása és a polgári szabadságjogok érvényesítése. 1825-ben a cár halálakor felkelést robbantottak ki, sikertelenül. A próbálkozást a hadsereg brutális eszközökkel leverte és a további felkelések megelőzésére létrehozta a Harmadik Ügyosztály néven működő első orosz titkosrendőrséget. I. Miklós, az új cár hatalmas hadsereget hozott létre, és az erő, valamint a rend politikáját hirdette. Látványos lépései mögött azonban hatalmas társadalmi és technikai lemaradás, valamint szegénység húzódott, mely az egész országot ingatagá tette.

1855-ben olyan uralkodó jutott hatalomra II. Sándor személyében, aki készen állt a szükséges reformok megtételére. Egyik legfontosabb intézkedése a jobbágyok felszabadítása volt, akik ezután a földesúrtól bérelt saját földjeiken dolgozhattak. A nem sokkal később elrendelt jogi emancipáció pedig biztosította a törvény előtti egyenlőséget is. A frissen megalakult rendi önkormányzatokban a köznép is részt vehetett, a testületeket pedig szavazás útján választották meg. A pozitív tendenciák ellenére azonban Oroszországban továbbra is a cári akarat érvényesült mindenek felett, hiszen az ország nem rendelkezett európai értelemben vett parlamentarizmussal és alkotmánnyal.

A következő évtizedek a nyugat és kelet közötti bizonytalanságban teltek. Miközben a 80-as években az állam hatalmas vagyonokat fektetett a nehézipar modernizálására, a kisüzemek és a mezőgazdaság továbbra is elmaradott körülmények között működtek. A 70-es években megjelenő munkásmozgalmakat az állam pillanatok alatt felszámolta, így egyes csoportok kidolgozták a terrorral való rendszerváltás elméletét. 1881-ben sikeres merényletet hajtottak végre a cár ellen, melynek következménye az lett, hogy az új cár,

III. Sándor új titkosrendőrséget hozott létre, valamint megszigorította az értelmiség és a sajtó ellenőrzését. A nacionalista mozgalmak politikai erejét úgy igyekezett elvenni a cár, hogy ő maga is nacionalista szólamokba kezdett. Ez zsidó pogromokhoz és az ország lakóinak széthúzásához vezetett. Mivel a cár teljes hatalommal rendelkezett, a gazdasági elit nem akart konfliktusba kerülni vele, a kisebb földbirtokosok pedig folyamatosan a túlélésért küzdöttek. A modernizációs törekvések miatt ráadásul egyre növekvő adóterhekkel kellett számolnia a lakosságnak, melynek körülbelül 75%-a analfabéta volt a század végén.

Russian Village

Orosz falu a XIX. század végén

Az orosz-francia háborúk

A XIX. század Európájának első tizenöt évét meghatározó eseménysort a korszak világháborújának is szokták nevezni, ugyanis Európa mellett Ázsia és Afrika egy részét is érintette. A napóleoni (I. Napóleon, francia császár) háborúba Oroszország az Anglia által szervezett koalícióval került be 1799-ben, ám csatára ekkor még nem került sor a két ország seregei között. Az Angolok és a Franciák közötti ellentét okai az európai és a gyarmati kereskedelem és az abból befolyó bevételek voltak. A harmadik koalíciónak nevezett megállapodásban Anglia és Oroszország mellett Ausztria, Nápoly és Svédország is részt vett. 1805-ben Austerlitznél a világtörténelem egyik legvéresebb ütközetében (a három császár csatájában) a szövetségesek megsemmisítő vereséget szenvedtek Napóleontól. Ez az egyik nagy csata, melyet Tolsztoj a Háború és békében ábrázol.

Napóleon európai terjeszkedése az Oroszok számára kényelmetlen intézkedéseket hoztak, így kezdeményezésükre újabb koalíció szerveződött Franciaország ellen. Ennek tagja volt Poroszország, Anglia és Svédország. Napóleon azonban ismét győzött és teljes gazdasági blokádot hirdetett Anglia ellen. Az Angol politika azonban megtalálta a megoldást: Amerikával, Kanadával és a Latin-Amerikai térséggel kötött szoros gazdasági együttműködést, mely olyan jövedelmező volt, hogy Anglia ellenblokádot hirdethetett. Így az amerikai kontinens kereskedelme csupán Angliát szolgálta, más ország kikötőibe nem mentek kereskedőhajók.

Oroszország 1807-ben ideiglenesen kilépett a háborúból, azonban a gazdasági megszorítások érzékenyen érintették, így 1812-ben I Sándor, Orosz cár követelni kezdte Napóleon seregeinek visszavonulását az Elbán túlra. A franciák válaszul támadást indítottak. A 650 ezer fős francia sereggel szemben mindössze 210 ezer orosz állt fel. A körülmények azonban az oroszoknak kedveztek. A hatalmas távolságok, az élelmiszerellátás nehézségei és a rossz minőségű utak nem kedveztek Napoleonnak, aki ugyan Borogyinónál csatát nyert és később Moszkvába is bevonult, mégsem tudta megadásra készíteni az orosz sereget. A kiürült és felégetett Moszkvában nem volt maradása a francia seregnek, így Napóleon a visszavonulás mellett döntött. A Moszkvából való kihátrálás körülbelül 270 ezer francia katona halálát jelentette és bár győzött Napóleon, mégis vereséggel ért fel a hadjárat. A két csatának egyikét, a borogyinói ütközetet szintén ábrázolja Tolsztoj a Háború és békében.

A meggyengült francia sereget a Porosz, Orosz, Osztrák koalíció 1813-ban Lipcsében legyőzte, majd 1814-ben bevonultak Párizsba. Ezt követően Napóleon lemondott és, bár még száz napra visszatért, hogy sereget vezessen a koalíció ellen a waterlooi csatában ismét vereséget szenvedett és élete hátralévő részét száműzetésben töltötte.

Magyar írók, költők Tolsztojról

Kosztolányi Dezső: Tolsztoj (részletek)

A nagyon kis témák éppoly nehezek, mint a nagyon nagyok. Vajmi bajos olyasvalakiről beszélni, akiről kevés a mondanivalónk. De talán még bajosabb olyasvalakiről beszélni, akiről sok a mondanivalónk. A szegénység zavaránál kínosabb a gazdagság zavara.

Tolsztoj Nyikolajevics Leóról kell írnom, aki száz esztendővel ezelőtt született Jasznaja-Poljanában. Csak egy cikket. Mintha azt mondanák: "Szóljon valamit a világegyetemről, de röviden és tömören."

Korhely és szent. Katona és békebarát. Vadász és állatvédő. Európai és ázsiai. Író, aki a világsajtó riportereinek környilatkozatot ad, s apostol, aki a fényképészek sorfala előtt áldja meg a muzsikokat. Gazdag és szegény. Forradalmár és családapa. Gróf és paraszt. Pogány, aki imádja az életet, s keresztény, kit a Szent Szinódus nem akar eltemetni.

Ez a kettősség nem alakoskodás, hanem lénye legbensőbb mivolta. Már ifjúkori följegyzéseiben olvasom: "Azt akartam, hogy mindenki engem ismerjen és szeressen. Azt akartam, hogy pusztán nevem hallatára elámuljon mindenki, és engem tiszteljen." Másrészt ugyanekkor tunyának, léhának, erkölcstelennek, ostobának tartja magát, ezenkívül rútnek is. Ezt írja: "Elképzeltem, hogy a földön nincs boldogság olyan ember számára, akinek, mint nekem, ilyen széles orra van, ilyen vastag ajka, ily kis szeme. Ez a kifejezéstelen arc, ezek a silány, lottyadt, tétova, minden nemesség nélkül szűkölködő vonások, ezek a nagy kezek és lábak egy otromba muzsikra emlékeztetnek."

Így küzd benne később is dölyf és alázat, önzés és önzetlenség, ösztön és gondolat, érzés és értelem, nyugat és kelet, test és lélek, anyag és szellem, minden és semmi, ördög és az isten, művészet és vallás, összeforradva, szétbonthatatlanul, akár a Rossz és Jó, Sötétség és Világosság, Tél és Tavasz az ősi hitregékben.

Mi ez a sok ellentmondás? Hajdan értetlenül tekintettek volna rá. Ma tudjuk, hogy az ellentétek lelki életünkben majdnem egyet jelentenek. Mindnyájan ilyen kétlaki emberek vagyunk. Érzéseink közel sem olyan egyirányúak, határozottak, mint valaha vélték. Azok szakadatlanul keringenek, átalakulnak, mint a villamos áram, pozitívra és negatívra. A szeretet gyakran álarcos, önmagát burkoló megnyilvánulása a szilaj gyűlöletnek. Ami finomságnak rémlik, az talán csak ravasz durvaság, és megfordítva. Az erők kölcsönösen hatnak egymásra, föl sem ismerhetők mindig, annyira váltogatják ruháikat. Amint a természetben a nagyon hideg tárgy megsüti ujjunkat, s a nagyon meleg tárgy már nem is éget, azonképpen a bennünk lakozó ellentétek is találkoznak egy ponton.

Ha így tekintjük Tolsztoj kettősségét, akkor egy hatalmas, egységes jelenséget bámulunk. Egykor nyilván túlontúl távol érezte magától az emberiséget: később vezeklésből túlontúl közel akarta magát tudni hozzá, a testvériségbe temetkezett. Egykor a kazáni víg napokban, mint diák, mind az öt érzékével fölfalta volna a gyönyörűséget: később megírta a Kreutzer-sonátá-t, mely a házasság létjogosultságát is tagadja, a meddőséget prédikálja, az ember nem önszántából elkövetett, előre megfontolt, titáni öngyilkosságát. Egykor a szevasztopoli ifjú tűzértiszt megbámulta a vérengzés ősi multságát, a hősokeket, a hadi dicsőséget, nagyon vágyakozott a György-érdemkeresztre is; később a Háború és béke-ben lebecsülte a világ legnagyobb katonai lángelméjét, Napóleont, magasztalta a tétlenséget, rossz néven vette egy suhanctól, hogy apja gyilkosát leütötte...Egyik állítása lélektani szempontból nem tagadása a másoknak, hanem természetes kiegészítője. Túlzást szögez a túlzás ellenébe. A vágy egy. Ennek az ellentéte nem egy másik vágy, hanem a közöny.

Különben, mint művész mindig ízig-vérig pogány, még a megtérés után írt regényében is, a Föltámadás-ban. Kegyes dolgokat mesél el, de milyen kegyetlenül. Embereit szinte szívtelenül mutatja be, mintha csak tárgyak volnának, s az olvasóra bízta, hogy részvétet érezzen irántuk. Tartózkodó művészetével hűvös messzeségben áll tőlük. Közönyös, akár a természet. Ezzel pedig rokonérzésünket végletekig csigázza. Karenina Anna csak anyyi, mint egy gyönyörű korszó. Halála csak anyyi, mint mikor egy gyönyörű korszó eltörik.

Képzeleténél nem ismerek démonibbat, merészebbet, láttatóbbat. Nem az a képzelet ez, mely csillagról csillagra csapong, s elmeséli, milyenek lehetnek a nem létező lények és tájak. Mindez olcsó játék. Itt repül, a földön, a lehetőség korlátai között. Ihlete a pontosság, varázsa az emberiség. Milliárd és milliárd eshetőség közül mindig kitalálja, hogy valaki egy adott helyzetben mit mond, hogy mozog, miként cselekszik. Megálmodja a valóságot, melyet nem lehet "másolni", egy új valóságot alkot. Ezt csúfnéven így hívják: "realizmus". Igazi nevén: "teremtés".

Új Idők, 1928. július 22.

Németh László: Tolsztoj inasa (részletek)

(...) Tolsztoj, ha lehet egy tehetség szövését egy szóval jellemezni: realista tehetség volt. Ezen nem azt értem, hogy a realista iskolához tartozott, tehát, hogy a valóság rögzítését tűzte ki céljául. Nagy realistának nem azt tartom, aki a valóságot tanulmányozza, hanem akiből a valóság folyik: ami a tolla alól kijön, az kapja a valóság hitelét, akármilyen iskolához tartozik, s akár megfigyelte, akár úgy „költötte” azt, amit leír. Ez a realizmus nyilván az írói képzelet sajátossága: a képzelet dolgozik úgy, mint hogyha emlékezet volna – egy elcsitult, kitisztult, a rossz emlékeket is akaratlanul derűben fürdető emlékezet. A fantázia fölemelt vesszejével mindig az emlékezet elemeit hozza mozgásba, de a realista képzelet, akármerre indul, ezeket az elemeket az élet benne élő törvényei szerint rendezi. Látomása a látott élettől csak abban különbözik, hogy tömörebb, ragyogóbb, következetesebb s annyira kötelező, hogy az írónak, ha egyszer fölidézte, szinte egyetlen dolga marad: leolvasni. Ezért is éri el ez a tehetség (gondoljunk Arany Jánosra) érettségét olyan fiatalon. A kifejezés fogásai a realista tehetségnél a legegyszerűbbek. Nincsenek is fogások, nincsen módszer: az az érzésünk, hogy a dolgok maguk szólnak.

Tolsztojtól kora nem kívánt mást, mint ami készen volt benne. Nyugaton az ő ifjúságában kezdődik meg a romantika kritikája, s a valóság hiteles ábrázolása szinte művészi vallássá lesz.

A világirodalom egyetlen írója sem teszi annyira azt a benyomást, mint Tolsztoj, hogy itt egy óriás beszél, ő vesz tenyerére bennünket, törpéket, s szól hozzánk a maga sajátos módján. Ez a benyomás, úgy hiszem, onnét ered, hogy Tolsztoj valóban azok közé a darabosabb alkatok közé tartozik, akiből ritkán lesz író. (Goethe is inkább mímelte ezt a nagy alkatot.) Ez szabja meg szinte tanítómesterien egyszerű stílusát is. Nem tartozik a nagy stiliszták közé, akiknél csupa ín, ideg a stílus (s itt nem a Chateaubriand-féle túlszínező, hanem a Stendhal-féle látszólag egyszerű stilisztákra gondolok, akikkel kapcsolatban még a jogi könyveket is szokás emlegetni). Tolsztoj stílusa valóban c'est l'homme, a nagy kezű, nagy orrú ember, akinek a képei mutatják. Ebben a stílusban azonban gátlás és kimondás apró ütései emlékeztetnek a felszín alatti izgató munkára, s páratlan felfedezések a megérzés hiperesztéziájára. S ahol a kettő egyszerre üti meg s lehel rá, az olvasó megáll s elcsodálkozik, honnét ismeri ez a hatalmas tenyér ezeket a finom simításokat.

Nagyvilág, 1960. november

Regényből színházi előadás

Színházi előadás sokféle szövegből készülhet, de minden szöveges alapanyag esetében végig kell gondolniuk az alkotóknak, hogy az eredeti változathoz képest mi hangozzon el a színpadon. A Háború és béke magyar fordítása összesen 473.380 szóból áll, míg egy átlagos, két felvonásos színházi előadás szöveggönyve, körülbelül 10.000-ból. Mindez persze csak a „kilóra mérhető” különbség. A színházi változathoz olyan példányt kell készíteni, amely a különböző szereplők megszólalását rögzíti, míg a regényformában többnyire leíró jellegű, narratív szövegek találhatók. A szöveggönyv készítőinek tehát a rövidítés, sűrítés mellett a regény elbeszélőjének szövegéből, illetve a szereplők megszólalásaiból, gesztusaiból vagy jellemvonásaikból párbeszédet kell írniuk. Ehhez meg kell keresniük, hogy a történet mely elemeit, a cselekmény mely szálait szeretnék bemutatni az előadásban, majd a kiválasztott elemek közül el kell dönteniük, hogy melyeket szeretnék hangsúlyosabban és melyeket kevésbé hangsúlyosan használni. Egy regényből készülő előadás során előfordulhat, hogy az eredeti szereplők közül nem mindegyik kerül be a színházi változatba. A teljességre egy olyan nagyregény esetében, mint a Háború és béke, minden bizonnyal nem is lehet törekedni. A dramatizálás (vagyis a prózai szövegből drámai szöveg írása) során gyakran azokat a szituációkat keresik az alkotók, melyekben valamilyen feszültség, összeütközés vagy nézeteltérés van. Az egymással ellentétes akaratot képviselő figurák és az általuk megjelenített drámai helyzetek adják a színházi előadások többségének alapját.

Feladatok

Gondoljátok át, hogy melyik általatok olvasott könyvből lehetne színházi előadást készíteni. Érveljetez egy-egy mű mellett vagy ellen.

Válasszatok ki egy-egy részletet valamelyik regényből vagy elbeszélésből, amit éppen olvastok és írjatok belőle jelenetet, vagyis olyan szöveget, amely csak dialógusból áll. Vizsgáljátok meg, hogy a jelenet szereplőinek milyen szándékaik, akarataik lehetnek, és ezeket hogyan próbálják elérni. Nézzétek meg, hogy melyik figura milyen jellemvonásokkal rendelkezik, és ez alapján próbáljátok meg kitalálni, hogy vajon hogyan viselkedik, és milyen szavakat használ az adott helyzetben.

Esszétémák:

Milyen előnyei és hátrányai lehetnek annak, ha valaki arisztokrata családban nő fel. Válassz az előadásban látott szereplők közül (akár többet is) és rajtuk keresztül vizsgálj meg a kérdést.

A háború különböző aspektusait (akár valódi harc, akár belső, lelki küzdelmek) hogyan ábrázolta az előadás. Milyen formai jegyeket vagy vizuális elemeket találtatok, amelyek a háborúra utaltak?

Mit jelentett számotokra Napóleon alakja az előadásban? Milyen gondolatokat fogalmazott meg és hogyan hatott Pierre-re?

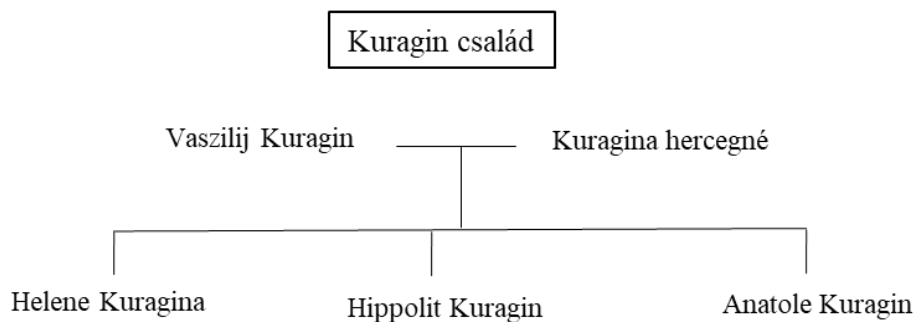
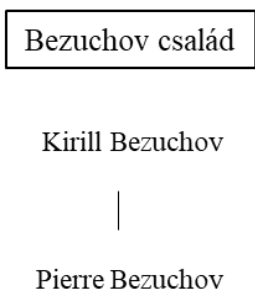
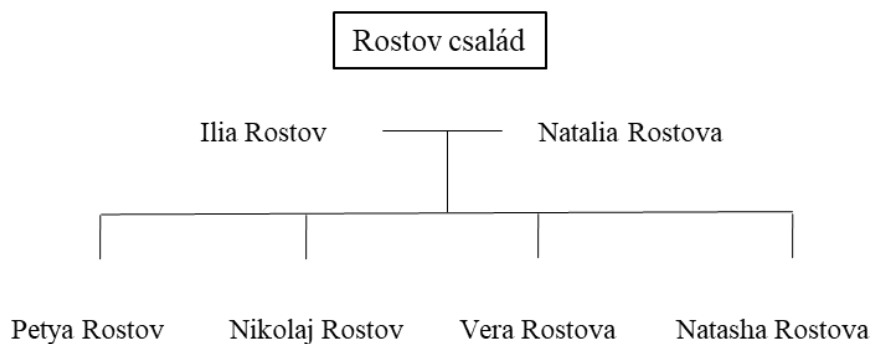
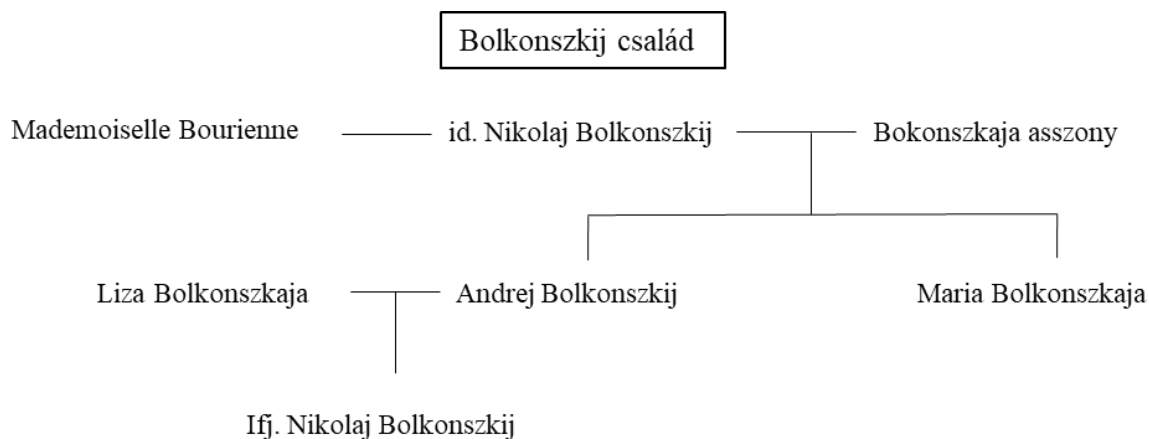
Vitatémák:

Mit gondoltok a következő mondatról: A haza mindennek előtt.

Érveljetez a következő állítás mellett vagy ellen: A világ nagy háborúi elkerülhetők volnának.

Érveljetez a következő állítás mellett vagy ellen: A Háború és béke figurái kezükbe vehették saját életük irányítását.

A Háború és béke négy arisztokrata családjá

Bach Kata – Natasa Rostova), Wunderlich József – Andrej Bolkonszkij szerepében
a Háború és békében I rendezte: Alekszandr Bargman (Vígsház, 2017)

Hévér Gábor – Bolkonszkij herceg szerepében
a Háború és békében I rendezte: Alekszandr Bargman (Vígsház, 2017)